

”Du, kan det vara så att han liksom är gay?”

Om pojkars möjligheter att överskrida könsnormer i förskolan

Stina Fihn

Tomas Henriksson

Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen

Självständigt arbete 15 hp, GN

Förskoledidaktik

Lärarprogrammet, studiegång Lärande i förskolan, 210 hp

Höstterminen 2013

Handledare: Karin Hultman

Examinator: Christian Eidevald

English title: ”Is it possible he might be gay?” About boys ability to transcend gender norms in preschool

**Stockholms
universitet**

”Du, kan det vara så att han liksom är gay?”

Om pojkars möjligheter att överskrida könsnormer i förskolan

Stina Fihn

Tomas Henriksson

Sammanfattning

Uppsatsens syfte är att undersöka hur pedagoger tänker kring och upplever pojkar som överträder traditionella könsnormer samt vad de har för erfarenheter av de hinder och möjligheter som möter könsöverskridande pojkar. Vår metod har varit en kvalitativ intervjustudie med pedagoger som arbetar/t i förskola. Vi har intervjuat sex pedagoger. Vår teoretiska utgångspunkt är feministisk poststrukturalism med hjälp av queerteori. Vårt resultat visar på att pedagoger anser sig skapa möjlighetsvillkor för överskridande pojkar utifrån deras synsätt i verksamheten och de beskriver att det ofta handlar om kvinnligt kodade attiraljer som bärs av pojkar. Det finns också svårigheter och hinder för pojkar som överträder traditionella könsnormer i form av mobbning, homofobi och osynliggörande. För att öka medvetenheten menar pedagogerna att förskolan måste arbeta normkritiskt. Det finns erfarenhet bland pedagogerna att pappor oroar sig för sönernas trygghet och framtida sexualitet. Vår slutsats är att vår studie har hjälpt till att synliggöra pedagogers upplevelser av pojkar som överträder traditionella manliga könsnormer och vi uppfattar en vilja hos pedagoger att skapa möjligheter till överskridande positionering för dessa pojkar. Medvetenhet, kunskap och kompetens är en bidragande faktor för att skapa möjligheter för könsöverskridande pojkar.

Nyckelord

Könsnormer, könsdiskurser, maskulinitet, manlighet, pojkar, förskola, pedagoger, heteronormativitet, positionering, överskrida, makt, homosexualitet, sexualitet, homofobi

Innehållsförteckning

Förord	1
Inledning	2
Bakgrund	3
Syfte och frågeställningar	4
Tidigare forskning	4
Teoretiska perspektiv	6
Metod	9
Val av metod	9
Urval och avgränsningar	10
Undersökningspersoner	10
Insamlingsteknik	10
Genomförande	11
Reflektion och beskrivning av författarnas insatser i studien	11
Databearbetning och analysmetod	12
Forskningsetiska aspekter	13
Studiens kvalitet	13
Resultat och analys	14
Pedagogers uppfattning om pojkar som överträder traditionella könsnormer	14
Pedagogers arbete för att bryta mot rådande könsdiskurser	17
Faktorer som kan påverka och upprätthålla rådande könsdiskurser	19
Följder och konsekvenser när pojkar överträder traditionella könsdiskurser	21
Diskussion	23
Resultatdiskussion	23
Slutsatser	25
Vidare forskning	26
Referenslista	27
Bilagor	
Bilaga 1 - samtyckesintyg	29
Bilaga 2- transkriberingsschema	30
Bilaga 3- intervjuguide	31

Förord

Vi vill tacka de personer som deltagit i intervjuer.

Vi vill även tacka vår handledare Karin Hultman för stöd och support.

Vi vill tacka våra härliga klasskamrater. You know who you are.

Med kaffe, skratt och sång har denna uppsats nått sitt slutgiltiga resultat.

Vi hoppas att du som läsare kan känna igen dig eller någon i det som beskrivs.

Till alla flickpojkar där ute, du är bra som du är.

Stina & Tomas

Inledning

När jag var liten lekte jag med dockor, hade långt lockigt hår och min bästa kompis var en tjej. Jag var en flickpojke.

Ovanstående citat är hämtat från en krönika i Dagens Nyheter (2009). Det är skrivet av en man som beskriver att han var en flickaktig pojke när han var liten. Jag, Tomas, kan minnas tillbaka på min egen barndom att jag också gillade typiska tjejgrejer. Jag gillade att leka med dockor, klä ut mig i mammas kjolar och mina bästa kompisar var tjejer. Det betyder kanske att jag var en så kallad flickaktig pojke. Varför hör vi så sällan talas om flickaktiga pojkar i förskolan?

Vår studie tog fart genom att vi fick bekräftat att begreppet pojkflicka existerar i den Svenska Akademiens ordlista (2011) medan begreppet flickpojke inte gör det. Då begreppet pojkflicka uppmärksammas och får möjlighet att synas så borde väl också flickpojkar möta samma möjligheter? Den heteronormativa vardagen tycks hålla hårt i idealbilden av pojkar och flickor och det verkar som att pojkars utrymme till överskridande är mindre än flickors. Det blir därför intressant att undersöka hur pedagoger uppfattar pojkar som överträder de traditionellt förväntade könsnormerna och vad de väcker för tankar hos pedagogerna.

En flicka som är tuff, spelar fotboll och brottas med killarna tycks lättare kunna nå ett erkännande som godkänd stark personlighet genom att anta traditionella manliga egenskaper. Pojken som klär sig i den böljande tyllkjolen, använder förskolans glitter och leker med dockor får inte samma erkännande av omvärlden. Vad för motstånd möter pojkarna idag som bryter mot förväntade könsmonster i den svenska förskolan? Ambjörnsson (2011:149-150) beskriver att pojkarna som föredrar de kvinnliga attributen till exempel diadem och rosa balettkjol hamnar nära en gräns för vad som räknas som godkänt i en heteronormativ vardag. Enligt Jónasdóttir (2003:32-34) upprätthåller det tydliga patriarkatet en standard för vad manligt är vilket innebär att pojkiga flickor lättare får tillträde till patriarkatet i och med att det manliga erkänns som högre status.

Vi förstår könsöverskridande som ett positionerande mot det andra könet. Davies (2003:11) menar att jaget är i en ständigt föränderlig process och inte kan ses som något enhetligt och stillastående. Vi betraktar identiteter i termer av ett görande. Davies (2003:11) beskriver att ett intresse för en människas mångfald av positioner gör det möjligt att se människan som komplex, föränderlig, motstridig och levande.

En historia vi fått berättad för oss handlar om en förälder som oroligt hade tagit en pedagog till sidan för att lite stammande ställa frågan ”tror du min son kanske blir bög eftersom han har kjol på sig varje dag?”. Tydligt skapar flickiga pojkar en rädsla hos vissa människor. Även om homosexualitet idag är lagligt och relativt belyst tycks det uppbringa en rädsla kring barns trygghet att pojken längre fram eventuellt får utstå glåpord som ”fjolla” och ”bög”.

Läroplanen (Skolverket, 2010:5, 9) uttrycker att förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin identitet och känner sig trygg i den, förskolan ska sträva efter att motverka traditionella könsroller samt att alla ska få samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller. Men i en heteronormativ vardag där starka diskurser kring hur flickor och pojkar ska bete sig fortfarande är stadigt cementerade kan möjligheterna vara små till förändring och för barn att utveckla sina identiteter bortom idéer om manligt och kvinnligt. Det komplexa är att alla barn är olika, alla flickor och pojkar är olika. Vi kan inte anta att de ständigt vill eftersöka ett överskridande. Överskridandet kanske syns jättemycket eller så syns det inte alls. Det beror på sammanhang, kontexter och föränderlighet. Att överskrida kan förstås på många olika sätt. Eftersom normer om kön kan variera från olika förskolor och mellan olika sammanhang och kontexter går det inte att ringa in en gång för alla vad som är ett överskridande. Många gånger kan barns görande förstås som både feminina och maskulina. Därför är det svårt för oss, ja till och med inte helt önskvärt, att en gång för alla slå fast vad vi menar med könsöverskridande. Men vad vi är ute efter är händelser när pojkar plockat upp attiraljer, beteenden, aktiviteter och så vidare som i ett visst sammanhang har fått en feminin stämpel. Vi vill ta reda på vad för upplevelser pedagoger har om pojkar som överträder traditionella könsnormer och på vilket vis pojkar får möjlighet att handla emot traditionella könsmonster.

Bakgrund

I vår studie vill vi belysa pedagogers uppfattning av de pojkar som överskrider könsnormer i förskolan. Vad, menar pedagoger, påverkar och reglerar pojkars möjlighet att bryta könsnormer i förskolan? Under utbildningens gång har det blivit tydligt för oss att läroplanen kan ses tolkningsbar utifrån vilka glasögon läsaren väljer att bära. Det kan bli en personlig värdering hur läroplanens ordval förstås. Till exempel kan begreppet motverka ha olika betydelse för olika människor. Genom detta blir det komplext och problematiskt hur läroplanen ska förstås. Angående kön, manlighet och femininitet beskriver läroplanen bland annat det så här:

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan ska motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar ska i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller. (Skolverket, 2010:5)

Flickor får lättare möjlighet att vara föränderliga i sin identitet och med det menar vi att de får skrida mellan det som anses maskulint och feminint, vilket beskrivs av Nordberg (2005:124). Eidevald (2011) menar på att den manliga normen i samhället håller begreppet pojkflicka flytande medan flickpojke knappt existerar. Davies (2003:27) beskriver manligt och kvinnligt som en social

konstruktion och när barn förstår samhällets diskursiva praktiker lär de sig att positionera sitt kön på ett socialt korrekt vis.

Enligt Utbildningsradions dokumentärserie Skolfront (2006) är insatsen kring genusarbete ofta riktat mot flickor. Fokus har koncentrerats på flickorna men vilken uppmuntran får pojkarna som bryter mot de traditionella könsnormerna i förskolan? Hur påverkar könsnormen pojkarna som bryter den förväntade traditionella maskuliniteten i förskolan? Det framhävs att det behövs större medvetenhet kring det som anses onaturligt utifrån ett heteronormativt perspektiv. Forskning finns kring pojkar som rubbar maskulinitetsnormen enligt Nordberg (2005:135) men finns medvetenheten hos pedagogerna att uppmuntra dessa pojkar?

Läroplanen (Skolverket, 2010:9) syftar till att varje barn ska utveckla sin identitet och känna en trygghet i den. Verksamheten ska synliggöra genus så att både manligt och kvinnligt får samma villkor att vara en del av barnens vardag gällande att utforska könsroller. Den säger också att förskolan ska motverka traditionella könsroller. Läroplanen säger vad pedagoger ska göra men tillvägagångssättet är öppet och flexibelt. Ambjörnsson (2011:26,29) menar att det oftast är flickor som tas upp som exempel kring genusåtgärder men vad får pojkarna för stöd som bryter traditionella könsnormer? Vilka faktorer förhindrar pojkarna att träda över gränserna gällande traditionella könsnormer?

Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att undersöka hur pedagoger upplever och uttrycker sig kring pojkarna som överträder traditionella könsnormer samt vad pedagoger har för erfarenheter av hinder och möjligheter som möter könsöverskridande pojkarna. Uppsatsens syfte är även att undersöka vad som upprätthåller traditionella könsnormer samt hur rådande könsnormer påverkar pedagogers arbete i förskolan.

- Vilken uppfattning uttrycker pedagogerna om pojkarna som överträder traditionella könsnormer?
- Vad finns det för följder/konsekvenser enligt pedagogerna när pojkarna överträder traditionella könsnormer och vilka faktorer påverkar och upprätthåller traditionella könsnormer?
- Hur anser sig pedagogerna arbeta för att bryta mot rådande könsnormer?

Tidigare forskning

För att vi ska kunna närma oss en analys kring vilka möjligheter förskolan ger till pojkarna att överskrida könsnormer behöver vi hjälp av tidigare forskning inom området. Det finns ett antal studier om pojkarna och maskulinitet i förskolan som framförallt gjorts av Nordberg (2005) och Hellman (2005).

Nordbergs (2005:141) forskning har undersökt hur pojkarna på olika sätt närmat sig och alternativt prövat feminint kodade positioner. Nordberg (2005:126-127) beskriver kategoriupprätthållande arbete som ett begrepp vilket innebär människors poängterande av skillnader mellan könen samt att

skillnaden är viktig. Dessa kategorier skapar en norm av rätt och fel kring hur barn ska positionera sig som godkänd pojke eller flicka, vilket innebär att vara avvikare kan leda till underordnande. Nordberg (2005:125) visar att det finns de pojkar som överträder de traditionella feminina arenorna och som finner de kvinnligt könskodade aktiviteterna attraktiva. Pojkar som väljer att positionera sig inom ett feminint kodat område riskerar, beroende på situation, att skapa en rädsla hos andra i och med att pojkar som väljer feminint kodat aktiviteter frångår den förväntade traditionella maskuliniteten. Nordberg (2005:129-130) menar på att homofobin bidrar till att upprätthålla en traditionell förväntad maskulinitet. I sin studie uppmärksammar Nordberg (2005:122-123) en lek kring Star Wars vilket fungerade som manlig täckmantel för två äldre pojkar som närmade sig en lek som vanligen ansågs tjejig. De olika karaktärerna i Star Wars får en bidragande roll i hemmiljön där bland annat Darth Vader nattar den lille Yoda i spjålsängen.

Hellman (2010:51) diskuterar normupprepningar och beskriver normer som flytande. Detta beroende på komplexitet och att normförskjutningar och normomvandlingar ständigt sker i takt med att normativiteten vill förhandla ut det avvikande. Genom ständiga förskjutningar skapas kanske nya platser där pojkar som bryter könsnormer får utrymme för tillfället, men med ständig påpassning att flytta på sig eller att göra sitt kön på rätt sätt. I sin studie tar Hellman (2010:16) upp förhandlingar som sker mellan barn och mellan pedagoger och barn kring vilka kläder och färger pojkar förväntas använda och vad som anses typiskt pojkgigt. Hon menar också att åldern har betydelse för hur barn positionerar sig inom kodningen av pojkighet och flickighet. Att vara yngre visade sig vara mer tillåtande till att pröva handlingar som kunde kategoriseras som ”fel” mot normer av äldre barn och vuxna (2010:117).

När en pojke prövar feminina positioner befästs omanlighetsstämpeln vilket i sin tur håller pojkarna på plats i könsordningen enligt Nordberg (2005:129). Ambjörnsson (2011:149-150) beskriver att överträdelse av könsnormer kan vara en gränsvakt för pojkar. Då kan det plötsligt handla om ”bögeri” och svaghet i jämförelse med flickan som överskrider den manliga normen och därmed värderas högre.

För att förstå variationerna i könsskapandet menar Nordberg (2005:140) att man måste se maskulinitet som en fängslande position. Genom att uppmärksamma olika sätt att vara pojke eller flicka kan på sikt hjälpa till att lösgöra maskulinitet och femininitet från de stereotypa positionerna och skapa flera sätt att vara pojke eller flicka. Dolk (2013:20) lyfter ett maktperspektiv som kopplas till heteronormativitet och som kan anslutas till den manliga normen. Judith Butler (Dolk, 2013:20) inspireras av Michel Foucaults teori kring maktutövning och relaterar det till könsmakt. Den heteronormativa vardagen skapar få möjligheter till svängrum rörande att bryta könsroller och ta del av det andra könets attribut.

Annika Månsson (2011) skriver om hur en pojke får möjlighet att positionera sig som en könsstereotyp pojke, han står högt i pojkarnas hierarki och han får även möjlighet att framhäva sig i gruppen. Månssons (2011) beskrivning av hur traditionella könsnormer uppmuntras bidrar också till

att heteronormativiteten sväller och eventuell kväver försök till att bryta mot dessa ramar. Havung (2005:53) menar dock att så länge någon bryter mot regler och villkor synliggörs rådande diskurser vilket kanske innebär att heteronormativiteten aldrig blir helt osynlig och förgivettagen.

Teoretiska perspektiv

Lenz Taguchi, Bodén & Ohrlander (2011:12) menar att olika teorier och idéer ger vida och skilda konsekvenser för vad som i praktiken kan göra att vi ser barn på ett visst sätt, hur vi förväntar oss att barn ska vara, hur vi värderar oss själva i relation till barnet och hur vi bedömer att olika förutsättningar ges till pojkar och flickor.

Vi har valt att analysera och diskutera vårt empiriska material utifrån feministisk poststrukturalism samt med hjälp av queerteori.

Feministisk poststrukturalism

Lenz Taguchi (2004:37) beskriver hur kön utifrån ett feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv inte betraktas som något självklart och biologiskt givet. Istället för att förstå maskulinitet och femininitet som medfödda egenskaper hos människor, förstås de utifrån poststrukturalistiska perspektiv istället som inbyggda i samhällets struktur och därmed socialt konstruerade (Davies 2003:27).

Feministisk poststrukturalism förstår diskurser som konstitutiva, det är diskurser som bestämmer vad en pojke är och hur maskulinitet ska förstås. På så sätt har diskurser makt över oss, de informerar oss om vad som är normalt och önskvärt och ger oss redskap att förstå oss själva. Teorin visar på hur vissa sätt att vara och agera förstås som mer åtråvärda och därmed tvingar/uppmuntrar pojken att konstruera sig på vissa specifika sätt för att kunna tillhöra en accepterad social grupp (Lenz Taguchi 2004:16). Feministisk poststrukturalism vill enligt Lenz Taguchi (2004:15) ifrågasätta, överskrida och ta ner murarna kring kategorierna manligt och kvinnligt. Hon (2004:9) talar om människan som ett lärande subjekt och beskriver att subjektets handlingar grundar sig i strukturer, till exempel samhälleliga, vilka skapar villkoren kring vad subjekt är och får tillåtelse att vara (2004:26). Diskurser är något människan bidrar till att förskjuta och förändra men är också en bidragande faktor till att hålla fast vid och reproducera ett perspektiv så att det får fäste och blir dominerande. Detta leder till att diskurser styr våra tankar och handlingar samt påverkar vår uppfattning kring vilka vi är, alltså vår subjektivitet. Hon menar att människan tänker och agerar på ett sätt i ett visst sammanhang medan att i nästa tänka och agera på ett annat sätt (Lenz Taguchi 2004:71). Foucaults maktbegrepp med feministiskt tillägg beskrivs av Lenz Taguchi (2004:165) som ständigt pågående. Hon menar att makten inte är något som kommer uppifrån. Det är människan själv som upprätthåller makten genom sitt enskilda maktproducerande och varje individ är delaktig i att producera förtryck. Norm definieras enligt Rosenberg (2002:101) som en regel som hänför sig till ett ändamål och ett ideal. Normer är i praktiken sociala regelsystem som ofta förblir osynliga fram tills någon/något bryter mot dem. Normativitet

utgör det maktsystem som vidmakthåller och backar upp normer. Dolk (2013:20) menar på att människor omedvetet anpassar sig efter socialt konstruerade regler vilket är den makt som normen utövar. Det som utspelar sig i linje med rådande norm stämplas som naturligt och självklart och det som väljer att göra motstånd hamnar i onaturlighetsfacket.

Lenz Taguchi (2004:34-35) beskriver begreppet essentialistisk tankefigur som en föreställning om kön som en inneboende och statisk egenskap som placerar sig före kulturell och samhällelig påverkan. Feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv utmanar och kritiserar essentialistiska idéer om kön och identitet. Perspektivet betraktar istället kön och identitet som i ständig tillblivelse och i ständig förändring och att kön och identitet påverkas av samhälleliga diskurser och kulturell påverkan. Hon (2004:40) lyfter också att det finns en kritik mot feministisk poststrukturalism vilket innehåller att perspektivet förnekar en konkret verklighet. Lenz Taguchi (2004:40) försvarar det genom att lyfta att teorin vill suddas ut skillnader mellan det som ”är” och det vi ”uppfattar och förstår det som”. Hon (2004:65) menar också att det är genom kommunikation som föreställningarna kring vad ett subjekt är och ska vara uppstår och att språket är betydande för feministisk poststrukturalism. Davies (2003:12-13) skriver om hur människan blir accepterad i samhället och igenkänningsbar som godkänd medlem genom språket och kommunikationen. Genom att barn umgås med andra människor får de hjälp att positionera sig på rätt vis, inte bara som flicka eller pojke, utan också som inte det andra könet. Samhällets diskurser trycker på och lär barnen vad som är det ena eller andra och att det också är viktigt att de väljer positionen som ”det rätta” könet. Väljer barnet att göra motstånd eller att positionera sig tvärt emot riskerar barnet att anses misslyckat. Samhällets diskursiva praktiker är ute efter att lära barnet vara pojke eller flicka på korrekt vis menar Davies (2003:27).

Positionering innebär ”att göra sig”. Davies (2003:12) beskriver positionering som hur människan förhåller sig till andra i den sociala världen och agerar därefter. Eidevald (2010:102-103) menar att barn inte spelar olika roller utan att det handlar om att agera i relation till möjlighetsvillkor. Som pojke eller flicka grundar sig valet om vem man är utifrån lämplighet i relation till olika diskurser i förskolan. Möjlighetsvillkor kring könsnormer grundar sig i hur vi bemöter kön och genus. Det är möjligt att förstå det som Eidevald (2011:81) beskriver att flickor och pojkar kan ses som varken lika eller olika. Allt är socialt konstruerade skillnader eftersom det inte går att särskilja vad som är natur (kropp) och kultur (genus). Här läggs inte vikt vid likheter och olikheter utan på att se hur kön och genus konstrueras socialt och hur vi som individer förhåller oss till dessa konstruktioner som förändras över tid. Vi varken ”är” eller ”blir” utan ”görs” på skilda sätt utifrån olika situationer och utifrån olika föreställningar. På så sätt kan en individ innefatta både det som betraktas som manligt och kvinnligt. Kön kan på detta sätt ses som en föränderlig identitet och förstås som komplext.

Queerteori

Rosenberg (2002:63) skriver att queerteori har under 1900-talet använts för att fokusera spänningsrelationen mellan heterosexualitet och homosexualitet. Rent allmänt vill perspektivet

ifrågasätta och problematisera sexuella definitioner och i synnerhet ifrågasätta heteronormativa köns/genusidentiteter som neutrala, normala och naturliga. Det centrala i teorin är att betrakta sexualiteter som socialt, historiskt och geografiskt konstruerade. Queerteorin kan förstås som överlappad av feministisk poststrukturalistisk teori men betonar på ett mer specifikt sätt hur heterosexualitet är en starkt normerande praktik som genomsyrar en rad olika kulturella och samhällseliga arenor. Queerteorin vill inte understryka någon sexualitet som den rätta utan fokuserar på den heterokulturella dominansen som en förtrycksmekanism enligt Rosenberg (2002:63).

Judith Butler (Rosenberg 2002:11-12) menar att den största uppgiften med queerteorin var att bryta upp kategorier och inte förvandlas till en. Queerteorin har tillskrivits olika betydelser enligt Rosenberg (2002:11-12), bland annat queer som beteckning på flera ickenormativa köns-/genuspositioner inklusive heterosexualitet, queer som begrepp för oheterosexuella företeelser som inte självklart berör hbtq och queer som beteckning för det som går utöver kategoriseringen av kön, genus och sexualitet. Att försöka välja endast en av betydelserna för vår studie är inte optimalt. Vi menar med vår användning av queerteorin att det inte enbart handlar om sexualitet. Vi tänker använda oss av queerteorin med fokus på hur barn gör sig och för sig, med klädsel och egenskaper och framför allt hur pojkar positionerar sig kring detta.

Rosenberg (2002:70) förklarar Judith Butlers teori med hjälp av begreppet performativitet, vilket innebär att vi inte är kön/genus utan vi gör kön/genus. Hon menar att människan inte per automatik blir kvinna eller man utan att vi görs till kvinna eller man utifrån de för tillfället rådande normerna. Genom att performativt iscensätta sitt kön efter socialt accepterade regler upprätthålls normer men genom att performativt iscensätta sitt kön i motsättning till socialt accepterade regler rubbas normer. En annan framstående feminist, Adrienne Rich, har presenterat begrepp som det heterosexuella kontraktet och den obligatoriska heterosexualiteten vilket innebär att den heterosexuella relationen ses som det enda rätta (Rosenberg 2002:83). Även Havung (2005:47) skriver om så kallade genuskontrakt, vilka finns mellan könen och är både synliga och osynliga. Det handlar om föreställningar kring män och kvinnors relation till varandra och bygger på ett motsatstänkande. Logiken i dessa kontrakt ser till att kvinnor håller sig på sin sida, männen på sin och att det inte sker någon fördelning tvärs över med undantag för det förväntade begäret till varandra.

Den heterosexuella matrisen är ett av Judith Butlers främsta begrepp och menar till att förklara på vilket vis människor kan räknas som godkända människor. För att framstå som man eller kvinna krävs det att man har en penis eller vagina. Man måste dessutom leva upp till de samhällseliga förväntningarna kring vad en man eller kvinna är och jag ska prestera rätt sorts begär, det heterosexuella. När man gör det framstår jag som en riktig man eller en riktig kvinna. Att bevisa rätt sorts kopplingar mellan kön, genus och begär är grundreglerna för att få kliva in på heteronormativitetens arena som godkänd man eller kvinna (Ambjörnsson 2006:113).

Heteronormativitetens två bärande principer är enligt Rosenberg (2002:102) uteslutningen av avvikelser ur normen med uppdelning i kategorierna vi och de samt assimileringen genom

införlivandet av avvikelser i normen. Ambjörnsson (2006:32) menar att institutioner, lagar, regler, förordningar, relationer och handlingar är det som upprätthåller heterosexualiteten som något naturligt, enhetligt och allomfattande vilket bidrar till att ett visst heterosexuellt liv framstår som ett naturligt och mest åtråvärt sätt att leva. Judith Butlers mest grundläggande ifrågasättande gäller den heteronormativa definitionen av kvinnor och män som enligt heteronormativ logik beskrivs som feminin = kvinnlig = kvinna och maskulin = manlig = man (Rosenberg 2002:71).

Vi lyfter ett homosexualitetsperspektiv med tanke på att det finns föreställningar kring att brytande mot könsnormer kopplas samman med sexualitet. Rosenberg (2002:88) förklarar att homosexualitet definieras och förkastas som allt det heterosexuella inte är. Kvinnlig respektive manlig homosexualitet konstrueras på olikartade sätt enligt Ambjörnsson (2005:198-201). Manlig homosexualitet kopplas samman med negativitet och föraktfulla kommentarer och dessutom upplevs männen som misslyckade. Judith Butler hävdar bestämt att den heterosexuella genusordningen har som sin främsta uppgift att utesluta homosexualitet (Rosenberg 2002:88). Homofobi är en socialt förankrad form av diskriminering. Den riktar sig mot den eller det som bryter mot heteronormen genom att betecknas som avvikande och är/blir därmed fel (Rosenberg 2002:101). Eva Borgström (2011:3) menar att homofobi idag väcker associationer till fördomar och förtryck vilket kan yttra sig i osynliggörande av det som bryter mot heteronormen.

Metod

Vi har valt att göra en kvalitativ intervjustudie med pedagoger som arbetar/t i förskola. Ett kriterium för en kvalitativ metod innebär enligt Alvesson och Sköldberg (2008:17) att fokusera och ta tillvara på ett öppet och vidgat seende kring empirin. Dessutom utgår kvalitativ metod från deltagarnas perspektiv där vi som undersökare försöker förstå och tolka den "sanning" deltagarna ger oss. Dalen (2007:12) menar att för att få insikt i en människas vardag måste vi som undersökare få de att berätta om sina upplevelser och erfarenheter. Däremot kan vi inte ta reda på till exempel hur många pojkar det finns som överträder den traditionella könsnormen, när eller hur ofta, med kvalitativ metod.

Val av metod

Uppsatsens syfte är att undersöka hur pedagoger tänker kring och upplever pojkar som överträder traditionella könsnormer samt vad de har för erfarenheter av de hinder och möjligheter som möter könsöverskridande pojkar. I och med att vi vill komma åt pedagogernas upplevelser och erfarenheter är en kvalitativ intervjumetod att föredra. Alvesson och Sköldberg (2008:399) beskriver forskning ur ett poststrukturalistiskt perspektiv. Med det menas att vår uppmärksamhet riktas mot teoriens uppbyggnad och antaganden samt att "verkligheten" kan representeras på en mängd olika sätt. Författarna (2008:399) härleder att analyser ska präglas av mångfald, variation och möjligheter till

multipla tolkningar vilket vi får tillgång till med en kvalitativ intervjustudie. På det här viset leder forskning till att konstruera mening och kunskap kring ett fenomen eller en företeelse, än att endast redovisa obearbetad empiri kring fenomen eller företeelser.

Urval och avgränsningar

Dalen (2007:51) skriver om teoretiskt urval vilket innebär att inom grundad teori genomföra proceduren att sätta samman ett lämpligt urval av intervjupersoner. Hon tar upp ett antal viktiga frågor, till exempel vem som ska intervjuas, hur många och enligt vilka kriterier de ska väljas ut. Alvesson och Sköldberg (2008:447) beskriver det pluralistiska idealet inom poststrukturalistisk forskning. Det innebär att flera röster hörs och att deltagarna tillhör en viss social kategori som kan ge oss svar utifrån de frågeställningar vi har.

Vi har valt att intervju sex enskilda pedagoger som arbetar/t inom förskola med en tro på att få mångsidig information till vårt resultat och vår analys samt uppfylla Stockholms Universitets kriterier för vad som anses vara en god kvalitetsstudie.

Alvesson och Sköldberg (2008:449-550) anser att vid transkription är det väsentligt att kritiskt urskilja överflödigt information. Författarna menar att det är viktigt att överväga hur intervjupersonernas röster framställs och ha i åtanke att den enskilde personens stämma är multipel. De utdrag från transkriptionerna vi väljer att redovisa i resultat- och analysdelen, för vidare användning i diskussionsavsnittet, är av värde för oss eftersom de hjälper oss att besvara våra frågeställningar.

Undersökningsspersoner

Vi har valt att intervju pedagoger som är insatta i förskolans vardagliga verksamhet. Deltagarna i studien har varierat i både kön och ålder samt vilken utbildning de har. Vissa är utbildade barnskötare, andra förskollärare och sedan har vi intervjuat en specialpedagog. Vårt aktiva val av olika pedagoger har resulterat till ett större omfång av deltagare som vi anser har olika erfarenheter att uttrycka sig inom vårt valda syfte. Majoriteten har bestått av kvinnor från 30 år upp till 50 år. Då vi ville få in ett manligt perspektiv valde vi även att intervju en manlig pedagog i 40-årsåldern. Däremot är vi medvetna om att könsfördelningen inte blir representativ då deltagarna inte är grupperade hälften män, hälften kvinnor. Dalen (2007:59) uttrycker att variationen i målgruppen har betydelse men däremot representerar inte studien hela yrkesgruppen, åldersgruppen, könstillhörigheten och utbildningsgraden. Med den tidsram vi tilldelats har vår tanke varit att låta så många som möjligt komma till tals.

Insamlingsteknik

Dalen (2007:12) skriver att genom en kvalitativ intervjustudie får forskaren möjlighet att höra deltagarna berätta om sina upplevelser och erfarenheter. På detta sätt får forskaren en insikt över hur

deltagarna upplever vardagen kring forskarens valda syfte. Vi har använt oss av en kvalitativ intervjustudie där chansen finns att få reda på vad intervjupersonerna anser om den frågeställning vi framfört. Då vår frågeställning är att få reda på pedagogers tankar och upplevelser kring pojkar som överträder traditionella könsnormer bedömer vi att valet av intervju metod ger oss ett större uppslag samt är effektivast att genomföra med den tidsram vi tilldelats.

Vi började med att formulera frågor som vi ansåg vara konkreta och välkända för pedagogerna. Med ett genomgående tema utifrån syftet menar Dalen (2007:84) att undersökarna formar sina frågor grundade i syftet som sedan ställs till deltagarna. Genom att ställa korta öppna intervjufrågor hade vi en förhoppning om att deltagaren skulle vara självkommunicerande så mycket som möjligt. Under intervjuerna valde vi att visa en film från Utbildningsradions (UR) dokumentärserie Skolfront som följt Kasper. Han har precis börjat skolan och upptäcker att det är många som tycker det är konstigt att han ibland bär klänning och hårspännen. Anledningen till att vi visade filmen var att filmen kunde skapa en förutsättning till diskussion mellan oss och pedagoger om pojkar som överträder traditionella könsnormer. Däremot har vi haft i åtanke att denna sekvens kan ha påverkat pedagogers uppfattning om vad en pojke som överträder traditionella könsnormer är.

Genomförande

Under intervjutillfällena har en av oss varit huvudintervjuare medan den andre har observerat samt stöttat med komplementfrågor. Som hjälpmedel har vi använt oss av ljudupptagning via smartphone. Detta för att fånga pedagogernas egna ord och dessutom rekommenderar Dalen (2007:33) ljudupptagning vid kvalitativ intervju. Vi använde oss av två smartphones för ljudupptagning ifall tekniska fel skulle uppstå. Under samtalet fanns anteckningsblock att tillgå ifall en notering kring något utöver det verbala behövde göras.

Vid två tillfällen har intervjuerna skett i deltagarnas hem. Vid två tillfällen skedde intervjuerna i en verksamhet där vi fått tillgång till ett rum där endast deltagaren och vi som intervjuare kunde befinna oss. Vi har försökt att se till att platsen för intervju har varit så lugn som möjligt. Vid två tillfällen har dock intervjuerna skett på allmänna platser. Vi har varit medvetna om att på allmänna platser är miljön svår att påverka, till exempel finns det risker för oförutsedda händelser. Intervjutillfällena har skett vid olika tidpunkter på dygnet. Två av sex tidpunkter har lagts på förmiddagen medan resterande har placerats på eftermiddagen. Av våra erfarenheter märkte vi att de intervjutillfällena som skedde på eftermiddagen inte hade samma energi från både oss själva och hos pedagogerna.

Reflektion och beskrivning av författarnas insatser i studien

Vi vill poängtera att samtliga avsnitt har lästs och redigerats av både Stina och Tomas samt att det slutgiltiga resultatet har kommit till genom båda parter. Vi har kommunicerat varje vardag genom att ses, mejlat och textmeddelanden för att diskutera vår uppsats. Tack vare vår täta kommunikation har

våra åsikter varit smidiga att sammanföra vid individuellt skrivande. Inledning, sammanfattning, nyckelord, syfte, frågeställningar, resultat, analys, resultatdiskussion, slutsats och vidare forskning har skrivits tillsammans. Transkriberingarna har fördelats på hälften. Tomas har skrivit grunden till tidigare forskning, teoretiska perspektiv, diskussion, referenslista. Tomas har intervjuat fyra pedagoger. Stina har skrivit grunden till bakgrund och samtliga metodavsnitt. Stina har intervjuat två pedagoger. Stina har försett transkriptionerna med nyckelschema.

Databearbetning och analysmetod

Vi har använt oss av ljudupptagning för att i efterhand kunna lyssna på intervjuerna igen samt för att ha möjlighet till transkribering enligt Dalens (2007:65) rekommendationer. Dalen (2007:69) skriver att forskaren bör påbörja transkriptionerna så snart som möjligt efter intervjutillfällena för att få bästa återgivning av vad intervjupersonerna uttalat. Vi valde att efter varje intervjutillfälle transkribera samtalet.

Kvale (1997:194-200) menar att utskriften av intervjun, transkriberingen, är ett viktigt verktyg vid analysen. Den som transkriberar måste besluta om talspråk eller skriftspråk ska användas. Eftersom transkriberingen i sig blir en tolkning av det som sagts vid intervjun är det viktigt att redan före transkriberingen fundera över de reliabilitets- och valideringsproblem som transkription innebär. Kvale (1997) påpekar att intervjuaren redan innan intervjutillfället bör bestämma sig kring hur transkriberingen ska göras samt vilken form den ska ha. Vi valde att använda talspråk vid transkribering.

Schemat för vår transkribering har bestått av ett radnumreringssystem. Vi visar ett exempel:

1. [Vi tänkte börja prata om läroplanen som säger att man ska motverka traditionella könsroller hos pojkar och flickor vad har du för uppfattning kring den punkten?]
2. Eeh att motverka traditionella könsroller det är ju att man ska se till att det finns material på förskolan som är kanske ganska könsneutralt att det inte är så uppstyrt fast det ska ju finnas till gång till vad vi ser traditionellt på leksaker.
3. Det ska finnas för alla tillgängligt för alla tycker jag *paus* är min tolkning. Att man ska vara tillåtande för både pojkar och flickor att leka med allt utan att med med med ord be-be-bedöma hur dom gör och ja ja men du kan väl inte ha klänning för du är ju en kille *skratt*.

Meningar som är uppbyggda med [klamrar] innebär att det är intervjuaren som talar och de meningar utan är pedagogen som talar. Den text som är kursiverad innebär *paus* eller *skratt*. Vi valde detta för att strukturera och förenkla det för oss och läsaren under resultatdelen. Med detta schema och system blir det tydligt att påvisa vart läsaren befinner sig i samtalet. Det underlättar även vårt pararbete under resultat- och analysdelen. Bakgrundsljud och sorl har inte transkriberats.

Vi har letat efter uttalanden i transkriptionen som är lika, alltså där pedagogerna uttalar sig liknande och som kan kopplas samman i relation till vår frågeställning. Vi har även uppmärksammat uttalanden

som pekar åt olika håll men som berört samma ämne. Vi har också plockat ut sådant som skapar möjligheter till diskussion för oss i relation till vår frågeställning. I närläsningen av vårt material återkom vissa teman om och om igen och dessa kunde vi senare kategorisera enligt vissa övergripande kategorier, till exempel läroplanen, pojkar som överskrider könsnormen, mobbning och homofobi. Utifrån de övergripande kategorierna har vi sedan skrivit fram vårt resultat och analyserat detta.

Vi har utgått från feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv och queerteori i vår analys. Vi har försökt hitta samband mellan de olika intervjuerna men också mellan intervjuerna och tidigare forskning för att på detta sätt uppmärksamma sammanhang intressanta för vår studie.

Forskningsetiska aspekter

Enligt Vetenskapsrådets (2011:10) skall forskaren informera de berörda om den aktuella uppgiften. Vi har valt att informera intervjupersonen innan intervjun påbörjats om hur intervjun ska gå tillväga. Det är ett krav att få godkännande från varje enskild person för att intervjun ska kunna genomföras i linje med de forskningsetiska principerna. Enligt Vetenskapsrådets (2011:20) rekommendationer är det intervjupersonens rätt att få reda på hur materialet ska användas och publiceras vilket också skapar tillförlitlighet för forskaretiken. Vi har informerat att denna studie endast kommer användas för forskning och att den kan komma att publiceras på Stockholms Universitets uppsatsportal. Vi som undersökare besitter en viss makt där vi har företräde att tolka och analysera deltagarnas svar. Risken med tolkningsföreträde är att vår sanning blir deltagarnas sanning. Med detta menar vi att deltagarnas röster inte kan höras till fullo utan påverkan från forskaren i en intervjustudie. Deltagarnas integritet har skyddats genom att all form av möjlighet, förutom kön, ålder och stad, till identifikation har anonymiserats.

Studiens kvalitet

Dalen (2007:118) diskuterar validiteten i valet av metod för det insamlade materialet. Förutsättningarna måste vara anpassade till undersökningens mål, problemställningar och teoretiska stöd. Vi var överens om att vi ville ta del av pedagogers uppfattning och erfarenheter kring de pojkar som överskrider traditionella könsnormer. Vi ansåg att en intervjustudie med pedagoger möter det vi ville ta reda på vilket stärker validiteten.

Dalen (2007:118) menar att tillförlitlighet handlar om hur vi samlat data och informationen till vår analys. Vi har intervjuat pedagoger om deras upplevelser av pojkar som bryter mot traditionella könsnormer och deras syn på hur verksamheten arbetar kring ämnet. Det vi får reda på är pedagogers tankar och erfarenheter om pojkar och flickor och på vilket vis de upplever att pojkar får möjlighet att bryta traditionella könsnormer. Det blir en andrahandskälla i och med att pojkarna inte får komma till tals och berätta vilka möjligheter som skapas till att bryta traditionella könsnormer i verksamheten.

Dock saknar validitet och tillförlitlighet till viss del betydelse i det feministiskt poststrukturalistiska perspektivet med tanke på att ett sådant perspektiv vill bortse från en objektiv sanning. Vår tanke är att betrakta begreppen ur en mångfacetterad synvinkel i liknelse med det Lenz Taguchi (2006:87-89) beskriver att vi kan förstå tankar, idéer, upplevelser och så vidare på olika sätt .

Genom att försöka se andra alternativ för att genomföra studien är det möjligt att intervjua eller observera barn. Detta för att komma åt pojkarnas upplevelse av vilken möjlighet de får tillåtelse och tillfälle att bryta mot traditionella könsnormer. Styrkorna med en sådan metod är att få information från förstahandskällan, däremot blir svårigheterna att ta reda på vad barnen tycker, eller om de tycker, utan att det blir för påverkningbart från undersökarens håll. Det blir metodens svaghet, alltså vem är det som tycker och säger vad och hur får man reda på att det inte är någon tanke som är föränderlig hos barnen. Det innebär ingen säker validitet för undersökningen. Studien hade också kunnat formats ur ett miljöperspektiv, till exempel i en förskolas hall, för att ta reda på hur de könskodade attributen skapar möjligheter och hinder för pojkar att överträda traditionella könsnormer.

Resultat och analys

Vi har valt att redovisa resultatet under fyra valda rubriker baserade utifrån frågeställningarna. Vi väljer att redovisa resultatet och samtidigt analysera resultatet. Utdrag från transkriptionerna presenteras med intervjuens numrering och efterföljs av radnummer.

Pedagogers uppfattning om pojkar som överträder traditionella könsnormer

Pedagoger beskriver att pojkar velat komma till förskolan i klänning, halsband, hårspännen och tofsar (6:43). Pedagogerna är överens om att pojkar ska få klä sig i det de tycker är fint. Pedagogerna har uttryckt en allmänt positiv uppfattning kring pojkar som överträder de traditionella könsnormerna. Förskolan får även vara en öppen plats för att kunna överskrida traditionella könsnormer genom att ta del av kvinnligt kodade attributer och egenskaper (6:44).

Det tyder på att pedagogerna i vår studie tycks vara informerade av olika sätt att tänka kring och förstå kön som ligger nära eller överensstämmer med poststrukturalistiska synsätt där kön ses som sociala konstruktioner och därmed är öppna för omtolkningar och omförhandlingar (Davies 2003:27). Man kan också se det som att de uttrycker sig i linje med läroplanen (Skolverket 2010:5) som poängterar att förskolan ska motverka traditionella könsroller och könsmonster. Pedagogerna har upplevt att de erbjuder pojkarna möjligheter att positionera sig fritt och vi förstår det som att pedagogerna ser kön som socialt konstruerat så som Davies (2003:27) beskriver. Pedagogerna i studien beskriver att deras mål är att skapa möjlighetsvillkor för pojkar att positionera sig överskridande genom att pedagogerna anser sig arbeta kring att flickor och pojkar varken ses som olika eller lika, vilket Eidevald (2011:81) beskriver. Å ena sidan kan det ses som att pedagogerna ser

förskolan som en tillåtande arena vilket kan vara en effekt av att förskolors teorier vilar på öppenhet och synliggörande vilket leder till att pojkar får överskrida traditionella könsnormer. Å andra sidan utifrån ett queerteoretiskt perspektiv kan det förstås som att pojkarna endast är barn, vilka ses som presexuella ur heteronormativt perspektiv, vilket i sin tur kan förstås som att de inte så djupt utmanar den heterosexuella matrisen, vilket kan tolkas som ofarligt experimenterande. Pedagoger (6:23, 1:73) beskriver samtidigt att även om viljan är att skapa möjlighetsvillkor för könsöverskridande pojkar förekommer ogenomtänkta ordval som istället vilar på heteronormativa grunder. Detta kan ses som ett exempel på heteronormativitetens rådande maktstrukturer i samhället och människors vardag vilken även visar på komplexiteten i könsöverskridande arbete.

De flesta pedagoger uttrycker att innan skolåldern verkar något ske med pojkarnas möjligheter att överskrida traditionella könsnormer. Det beskrivs att pojkarna begränsas att överskrida vid en viss ålder. Är det möjligt att barnen kommit så pass långt i sin utveckling redan i fyra- till sexårsåldern att en medvetenhet kring vad som anses godkänt som pojke existerar? Vi förstår det, genom Hellman (2010:117), som att pojkar i pedagogernas beskrivningar visar en medvetenhet om vad som är accepterat att göra som pojke i en viss ålder.

Pedagoger poängterar att barn väldigt tidigt påverkas av attiraljer och vem som får bära en viss klädsel och leka med vissa leksaker. En pedagog beskriver att barnen kan fråga om hen är en flicka för att hen har ringar i öronen (4:153) och att könsöverskridande handlingarna kan vara mer godkända bland yngre barn än hos äldre barn (1:121). Samma pedagog beskriver att det kan uppfattas som konstigt och felaktigt beteende från andra barn att välja dockorna framför billådan om du är en pojke. Det är möjligt att förstå det som att barnen anpassar sig till den heterosexuella matrisen genom att uppvisa en förståelse för vad som är rätt och fel enligt heteronormativitet då det anses vara mer åtråvärt att göra sitt kön på rätt sätt enligt normen. Utifrån ett feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv kan pojkars val av dockor istället för bilar ses som en motsättning till socialt konstruerade strukturer. Samtidigt är det möjligt att ta i beaktande att heteronormativitet vill förhandla in avvikande beteenden för att omförhandla dessa för att sedan uppnå jämvikt som lutar tillbaka mot det heteronormativa. Kan det på detta sätt förstås att pojkarna utifrån den heterosexuella matrisen har skapat en "jämvikt" som resulterat till att billådan väljs framför dockorna? Detta för att den heteronormativa makten, genom till exempel samhället och kamrater, är för rådande för att stå emot.

Några av pedagogerna har tidigare erfarenhet där pojkar tydligt bejakat traditionellt feminina sidor hos sig själva. Det handlar om att spegla sig, att prova skor samt klänningar i olika material (5:27). Pedagogerna exemplifierar egenskaper och göranden hos pojkar som överträder de traditionella könsnormerna. Med det menar pedagogerna traditionellt kvinnliga göranden så som måla, skapande och pysslande och de berättar även att stereotypa kvinnliga egenskaper förekommer som att kramas, klappa på varandra och sitta i knä (5:39). Ur ett queerteoretiskt perspektiv menar Rosenberg (2002:11-12) att sådana här beteenden är möjliga att koppla till oheterosexuella företeelser. Pojkarna som beskrivs av pedagogerna agerar i strid mot traditionellt maskulina förväntningar genom att hen

beskriver att pojkarna bland annat speglar sig och provar skor. Pedagogerna menar också att några var måna om sitt utseende vilket kan anses som typiskt kvinnliga egenskaper och deras agerande innebär att de ur ett heteronormativt perspektiv utmanar sig den heterosexuella matrisen. Kan det tänkas att istället för att se det som kvinnliga egenskaper, utifrån ett feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv där inget är biologiskt givet, är det möjligt att se pojkarnas aktivitet som lustfyllda göranden? Detta för att kvinnligt och manligt ses som socialt konstruerat, och inte biologiskt medfött, gör det möjligt att förstå det som att pojkarna positionerar sig kvinnligt. Utifrån ett queerteoretiskt perspektiv skulle en kvinnlig kategorisering inte äga rum i och med att perspektivet inte är ute efter att kategorisera individer. Pojkarnas aktivitet skulle därmed kunna ses som ett tillfälle av ett subjektivt görande och därmed kan vi vara medvetna om och ta i beaktande att pojkar är föränderliga i görandet av sitt kön utifrån ett sådant här perspektiv. Genom att leka med tanken att pedagoger å ena sidan ser pojkarna som föränderliga i sin identitet men samtidigt å andra sidan har en verksamhet som är integrerad i samhällets diskursiva praktiker, enligt Davies (2003:27), gör det möjligt att förstå det som om att diskurser trycker på hur en pojke ska göra sitt biologiska kön korrekt.

Pedagogerna beskriver att de uppfattat vissa svårigheter för pojkar att överträda de traditionella könsnormerna. Det nämns att normbrytande pojkar inte får tillfälle att träda fram fullt ut (2:46) och hen beskriver att många vuxna anser att om du är en pojke ska du vara tuff och du ska klara av fysisk smärta på förskolan (2:42, 44). Pedagogerna berättar om begränsad acceptans och stränga ramar för pojkar och deras förväntade maskulinitet. En av pedagogerna menar att identitetskapandet är begränsat för pojkar trots patriarkatet (4:53-54). Detta går att förstå det som att hen vill beskriva det som att mannens överordnad i samhället inte råder i det könsöverskridande området, i och med att pojkarna kan ses som underordnade, vilket begränsar pojkars möjlighet att vara könsöverskridande. Genom att se det ur heteronormativt perspektiv är det möjligt att förstå det som att pojkars alternativ till positionering är att göra sig som traditionellt förväntad pojke, till exempel att pojkar ska vara tuffa och klara smärta. Å andra sidan anser ett queerteoretiskt synsätt att pojken har en bred rörelsevidd att få vara föränderlig pojke. Med tanke på att få möjlighet att vara föränderlig kan vi förstå det som att flera egenskaper erbjuds till pojkarna och att pojkarna får tillträde till flera sidor av sig själva. Det skapas ett utbud av möjligheter till att vara mångsidig som subjekt och att få chansen att vara både tuff och känslig.

Pedagoger har upplevt att andra pedagoger sett överskridande av könsnormer för pojkar som problematiskt genom att det förekommit skilda åsikter kring pojkars möjligheter att överträda (5:34, 4:105). Med skilda åsikter menas bland annat ett ointresse för genusfrågor och ovillighet till flera arbetsuppgifter utöver de som pedagogerna redan har. Det går att förstå det som att detta ointresse handlar om brist på kunskap om hur feministisk poststrukturalism vill se barn som föränderliga. Heteronormativitens rådande struktur styr vårt sätt att leva och målar upp det som det enda rätta. Det kan förstås som att pedagogerna vill ha ett igenkännbart könsmonster för att inte skapa en oreda, för pedagogerna, i den heteronormativa ordningen. Ambjörnsson (2006:32) menar att ett heteronormativt

perspektiv ser heterosexualitet som något naturligt, enhetligt och allomfattande vilket bidrar till att det anses att ett heterosexuellt liv är det mest naturliga och mest åtråvärda sättet att leva på och det är möjligt att förstå det som att det är det här synsättet som uppmärksammar överskridandet som problematiskt. Genom ett queerteoretiskt perspektiv går det att se problematiken luckras upp med tanke på att synsättet uppmärksammar olika sätt att få vara och göra sig på, vilket skapar möjligheter för pojkar att vara multipla i både identitetsskapande och lustfyllda göranden. Samtidigt är det av vikt att se till verkligheten som komplex då olika faktorer ständigt spelar in och påverkar samt omkonstruerar pojkars möjligheter att överträda traditionella könsnormer.

Pedagogers arbete för att bryta mot rådande könsdiskurser för pojkar

Det är flera av pedagogerna som uttrycker att egna värderingar och ryggsäckar bör lämnas utanför förskolan. Det kan tänkas att pedagogerna menar att de egna värderingarna präglas av något som inte anses som professionellt. Det går att tänka sig att det är tankar som inte går i linje med läroplanens värderingar. En pedagog uttrycker att på hans arbetsplats är det många som är väldigt traditionella gällande könsroller och hbtq-frågor samt berättar om kolleger som sagt att de inte skulle prata med en homosexuell kollega efter arbetstid ifall de visste att denne var homosexuell (4:103-104). Det går i linje med heteronormativitetens tankesätt om att kön, genus och begär ska överensstämja, vilket innebär att till exempel som man ska du vara manlig och dras till kvinnor. Kollegerna som pedagogen beskriver kan tänkas vara präglade av de traditionella idéerna och tankarna kring könsroller och också gällande hbtq-frågor. Är det möjligt att se det som att dessa traditionella tankesätt är ryggsäckarna som ska lämnas utanför förskolan enligt pedagogerna? En av läroplanens riktlinjer är att varje barn får sina behov respekterade och tillgodosedda och får uppleva sitt eget värde (Skolverket 2010:8). Läroplanen (Skolverket 2010:5) säger också att alla som verkar i förskolan ska hävda de grundläggande värden som anges i läroplanen och klart ta avstånd från det som strider emot dessa värden. Om pojkar vill överskrida traditionella könsnormer är det möjligt att anta att dessa traditionellt tänkande pedagoger inte tillgodoser dessa barns behov att få positionera sig utanför förväntad manlighet. Hen (4:14) menar att pojkar ska få möjlighet att gå över normernas gränser utan att det ska behöva bli ett problem för de pojkarna och att det inte ska vara höga trösklar för att få överträda och menar vidare att det är pedagogernas ansvar att arbeta medvetet med detta. Hen (4:105) beskriver att det känns som en uppförsbacke om att man ska jobba normkritiskt med motsättande kolleger. Å andra sidan går det att tänka sig att utifrån ett queerteoretiskt perspektiv är det möjligt att tolka att det underliggert någon form av homofobi genom att se pojkar som överträder som avvikare från heteronormen. Det kan förstås som att dessa pedagoger inte stödjer normkritiskt tänkande kollegor och inte heller pojkar som överträder traditionella könsnormer. Genom att se det komplexa i arbetet med människor i en verksamhet där alla värderar olika kan det tänkas att utan medvetenhet och kunskap om varandras barnsyn kan det bli problematiskt att komma fram till ett professionellt arbetssätt.

En pedagog tar upp att diskussioner och möten samt att observera sig själv kan vara ett bidrag till att öka medvetenheten kring ett normkritiskt tänkande (6:97). En pedagog menar att könsneutralt material stöttar normkritiskt arbete (5:48-49) medan en annan pedagog benämner vikten vid att vara en god förebild för barnen (3:131). En tredje pedagog säger att det finns de som anser kvinnor mer lämpade till att arbeta i förskolan än vad män är (4:98). Samma pedagog menar att det ligger en fara i att arbeta med normkritiskt tänkande om pedagogen inte är tillräckligt påläst. Hen menar att könsroller kan befästas och cementeras istället för att öppnas upp. Hen beskriver vidare att det finns pedagoger som inte har tänkt till och kan göra mer skada än nytta och som kan uttrycka sig till pojkar att "visst ska du gilla rosa jag tycker ju jättemycket om blått och det är ju egentligen en pojkfärg" (4:174). Här går det att se en viss problematik hos en pedagog som befäster könsroller samtidigt som hen vill erbjuda möjligheter till pojken. Ett annat exempel som berättas av samma pedagog är att det är vuxnas skyldighet att väga för och emot kring vilka filmer man kan visa för barnen, vilka värderingar och normer som "vi ska pracka på barnen" (4:16). Samhällets diskursiva praktiker är så pass rådande att det är svårt att undkomma dessa och då är det möjligt att se att vi styrs av den heteronormativa makten. Även om pedagoger agerar med en genomtänkt genusvilja och är utbildade inom genus kan det hända att det inte alltid går i den linje som de har tänkt med tanke på att det är möjligt att utifrån poststrukturalistiskt perspektiv se det som att vi alla är genomkorsade av en mängd ibland motstridiga diskurser. Det är alltså möjligt att ibland agera utifrån en diskurs som säger en sak för att vid andra tillfällen istället agera på andra sätt. Det komplexa är att det feministiskt poststrukturalistiska perspektivet och queerteori är relativt nya synsätt som kan tänkas ha tillkommit genom normförändringar. Vi ser det som att nya synsätt inte alltid är lätta att anpassa sig till då det heteronormativa har varit och fortfarande är en rådande norm. Vi menar att man säger och gör saker per automatik som bottnar i det heteronormativa sättet som vi är uppfostrade i och även lever mitt i. Det kan innebära att händelser inte går i linje med de diskurser man helst vill iscensätta eller de åsikter man står för.

En pedagog menar att med en ständig diskussion tillsammans med barnen kring hur normen format historien och hur den format dagens samhälle anser pedagogen att barnen blir medvetna om att de kan vara medhjälpare till att forma framtiden (2:91). Utifrån vad pedagogen uttrycker kan det ses som att en ökad medvetenhet kring normer kanske kan luckra upp kategorier som normalt och onormalt. Med diskussion och möten kan möjligheter skapas för att öppna upp ögonen för att upptäcka andra sätt att se barn. En pedagog förklarar vidare att vissa kvinnor som arbetar i förskola anser sig mer lämpade att arbeta med barn (4:98). Det går att ana en motsättning emot de queerteoretiska resonemangen från de pedagoger som anser att män är mindre lämpade att arbeta i förskolan. Vi ser det ur synvinkeln att det grundar sig i omsorgsbiten som historiskt sett varit kvinnornas domän. I dagsläget går det då att se det som att männen som arbetar i förskola är normbrytande vilket kan anses som en fördel ur ett queerteoretiskt perspektiv. Detta normbrytande kan då ses som en gödning till queerteoretiska sammanhang. Hen beskriver att som kille i ett traditionellt kvinnligt yrke kan männen vara medvetna

om att de överträder könsnormer medan kvinnorna inte antas göra det (4:99). Männerna som trätt in i förskolevärlden kan mötas av samhällets fördomar om vem som ska jobba inom yrket. Den manliga pedagogen beskriver att han mötts av frågor kring vad som hände med hans karriärsväl, vad som gick fel och vad hans ambition i livet är mer än att vara i förskola (4:100). Vi anser att det går att se det som en spegling till pojkarna i förskolan. Som vi nämnt tidigare att när pojkar når en viss ålder, och tydligen även vuxna män i detta sammanhang, kan vi se det som att det inte går att överskrida traditionella könsnormer som pojke utan att ses som avvikande i det heteronormativa samhället.

En av pedagogerna anser att de personer med förskolläraryr utbildning har en skyldighet att dela med sig av sina kunskaper och erfarenheter (5:36). En annan menar att de personer med färskare förskolläraryr utbildning trycker på genusfrågor mer då utbildningen breddat medvetenheten kring könsnormer (4:116). En tredje pedagog menar att genom diskussion med barnen kan medvetenheten kring olika sätt att vara pojke eller flicka ökas (2:91). Med färskare förskolläraryr utbildning är det möjligt att se en större kunskap kring genus och pojkars möjligheter att positionera sig överskridande (Lärarnas historia, 2010). Det heteronormativa ser pojkar och flickor som biologiskt olika och därför går det att se det som att de också ska bemötas olika enligt Eidevald (2011:81). Genom att se äldre förskolläraryr utbildningar som mer präglade av heteronormativa synsätt går det att förstå det som att de pedagoger inte bidrar med samma förståelse och stöd gällande pojkar som överskrider traditionella könsnormer. Kunskap handlar om intresse och med det menar vi att även med en äldre förskolläraryr utbildning finns möjligheter att påverka sin medvetenhet om könsöverskridande och barns föränderliga identiteter. Det går att se det som att feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv kan tänkas öppna upp möjligheter för en pojke att överskrida och få pröva på kvinnligt kodade utforskanden med tanke på att perspektivet ser identitetsgörandet som föränderligt. Även det queerteoretiska synsättet vill undvika kategorisering vilket skulle kunna skapa en öppnare arena för pojkar. Med en sådan medvetenhet om normer och könsöverskridanden kan vi se det som att en verksamhet kan förstärka sitt genustänk och skapa möjligheter för pojkar att överträda traditionella könsnormer. Det komplexa är åter igen den heteronormativa makten som påverkar oss både medvetet och omedvetet.

Faktorer som kan påverka och upprätthålla rådande könsdiskurser

Samtliga pedagoger uttrycker att hemmet är en påverkande faktor kring hur pojkar får överskrida de traditionella könsnormerna. Pedagogerna menar att det som sker i hemmet kan förskolan inte styra över och att föräldrarnas intresse blir avgörande för verksamhetens fokus. En pedagog berättar att föräldrar kan anse att lärandet är viktigare än genusfrågor (3:96) och samma pedagog beskriver vidare att om de skulle arbeta med genus skulle föräldrarna acceptera det så länge det inte pågår mer än ett halvår (3:97). Ur ett queerteoretiskt perspektiv kan vi anta att genusmedvetenheten på den här pedagogens förskola inte är tillräcklig i och med att tanken är att normkritiskt arbete ska genomsyra vardagen för att skapa effekt om man väljer att arbeta kring det. Väljer en förskola att inte göra det kan

det tänka att pojkar som vill överskrida traditionella könsnormer inte blir tillgodosedda varken i hemmet eller på förskolan om föräldrarna anser att ett genusarbete kan klaras av på sex månader. Rosenberg (2002:71) menar på att heteronormativitet bygger på igenkänning, exempelvis att pojkar är pojkar och flickor är flickor. Blir det då möjligt att se det som att pojkarnas verklighet i förskolan kring maskulinitet och femininitet upprätthålls genom att kategorisering kring kön förtydligas om förskolan väljer bort genusfrågor och därmed kan det tänkas bli problematiskt om pojkar vill överskrida traditionella könsnormer.

Andra faktorer som är problematiska är stora barngrupper och tidsbrist enligt en pedagog vilket leder till att det normkritiska arbetet bortprioriteras till förmån för omsorg (1:114). Pedagogerna menar att förskolan i allmänhet är en fri arena och där acceptansen till att positionera sig som något annat än traditionellt pojkgig är större än i skolan. Det kan tänkas att förskolan har medvetenhet att uppmärksamma flera sätt att vara, vilket Nordberg (2005:140) beskriver. Ytterligare en faktor är en samhällelig och kamratlig påverkan. En pedagog förklarar att pojkarna blir påverkade av varandra om någon sett till exempel Star Wars. Det leder till att en pojke börjar leka kring Star Wars och lockar med sina pojkamrater och tillsammans lever de sedan i världen om Star Wars. Pedagogen menar att pojkarna tycker att det är roligt med stereotypt manligt lekmaterial och använder det för att bjuda in sina pojkamrater. Hen menar att det är samhället och föräldrarna som visar pojkarna det manliga stereotypa och inte förskolan. Pedagogen menar att pojkarna inte upprätthåller en stereotyp manlighet genom att leka Star Wars utan beskriver det som att pojkarna endast tycker att det är roligt (3:111-113, 119). Här går det att uppmärksamma en problematik. Lenz Taguchi (2004:26) beskriver, ur ett feministiskt poststrukturalistisk perspektiv, att subjektets handlingar grundar sig i samhälleliga strukturer vilka skapar olika villkor kring vad subjektet är och får tillåtelse att vara. Vi ser det som att detta kan leda till att pojkar påverkas av den mediala uppvisningen av vad manlig norm ska vara. Davies (2003:12) beskriver att människan förhåller sig till andra människor i den sociala världen och väljer sin positionering därefter. Nordberg (2005:126-127) beskriver kategoriupprätthållande som människors framhållande av skillnader mellan kön och att denna skillnad är viktig. Går det att anse att dessa kategorier skapar en norm av rätt och fel om hur pojkar kan positionera sig som godkänd pojke i en heteronormativ värld? Det går även att se det som om att pojkarnas lek kring Star Wars är ett lustfyllt görande kring maskulinitet och att upprätthållandet av en manlig norm är vår tolkning. Vi har visat på Nordbergs (2005:122) tidigare forskning som berättar hur pojkarna i kraft av Star Wars-kläder kan leka i hemmiljön och natta Yoda. Det visar på att det inte är självklart att det är svart och vitt kring pojkars lek och vad som är maskulint och feminint. Det feminina och det maskulina går in i varandra och det läcker åt alla håll vilket visar på att det inte är antingen eller.

Följder och konsekvenser när pojkar överträder traditionella könsdiskurser

Flera av pedagogerna tar upp att när pojkar överskrider könsnormerna kan följderna bli mobbning, främst när pojkarna går över till skolan. De anser att konsekvenserna kan bli förödande om pojkarna inte är tillräckligt mentalt starka eller trygga att stå emot den hårda miljön pedagogerna beskriver. Pedagoger menar att pojkar riskerar att ses avvikande om de inte väljer bilarna framför dockorna (1:124) och att sätta fjärilar i håret och ha en blommig blus kan resultera i fysiskt våld i högstadiet (4:56). Många pedagoger menar att det är främst föräldrarna som är oroliga över att deras pojkar ska råka ut för mobbning i skolan, men samtidigt menar pedagoger att föräldrar kan tycka att det är lite rart att könsöverskrida när de är små på förskolan och att killarna kan ha lite nagellack. Så fort pojkarna kommer upp i skolåldern kan det däremot bli mer problematiskt och föräldrarna väljer därför inte att backa upp för deras söner som överskrider den traditionellt manliga könsnormen (4:57). Hellman (2010:117) poängterar betydelsen kring ålder på barn som överskrider de traditionella könsnormerna. Hon (2010) menar att ju yngre barnen är desto mer acceptabelt är det för barnen att positionera sig könsöverskridande. Vi kommer tillbaka till vårt queerteoretiska resonemang kring att pojkar i förskolan endast ses som barn vilket kan förstås som att de inte utmanar den heterosexuella matrisen. Hellman (2010:51) tar upp normförskjutningar och det kan ses som att förskolan är ett utrymme där pojkar som bryter traditionella könsnormer får ta plats på grund av att det ses som ofarligt experimenterande. Skolan, enligt pedagogerna, däremot är en plats där pojkar måste göra sitt kön på rätt sätt i och med att heteronormativiteten påverkar i större omfattning och vill förhandla ut det avvikande. Vi ser det som att här antas barnen ha nått en mognad och ses som mer sexuella och mer medvetna om samhällets krav och påtryckningar. Genom att se den heterosexuella matrisen som en viktig del av det heteronormativa samhället är det möjligt att förstå det som att det finns en gräns när barn slutar vara barn.

Några pedagoger uttrycker att överskridande pojkar måste vara starka och trygga i sig själva för att klara av den hårda miljön i skolan (1:47-50, 2:69). Judith Butler resonerar kring könsföreläggelse och menar att det skapar få möjligheter till svängrum för barn att överskrida könsnormer (Dolk 2013:20). Det går att se könsmakten som en bidragande faktor att pojkarna måste vara mentalt starka och trygga i sin identitet för att överträda traditionella könsnormer, då queerteorin fokuserar på den heterokulturella dominansen som en förtrycksmekanism (Rosenberg, 2002:63). Vi kan se det som att skolans föränderliga miljö inte är färgad av feministisk poststrukturalism med tanke på att pojkar som överskrider traditionella könsnormer kan drabbas av konsekvenser i form av mobbning eller fysiskt våld. Det går att se det som att skolan kategoriserar hårdare än förskolan med tanke på att skolan fokuserar mer på bland annat ämneskunskapskrav.

Pedagogerna beskriver att det oftast är papporna som tycker det är jobbigt med att deras söner överskrider traditionella könsnormer. Papporna har, enligt pedagogerna, den största rädslan över att deras söner ska bli homosexuella. En pedagog berättar om en pappa som tyckte det var jättejobbigt att hans son hade balettkjol varje dag vilket ledde till att han frågade pedagogen om sonen var gay (5:5). En annan pedagog säger att hen haft flera exempel på pappor som varit rädda för att deras söner ska

bli homosexuella om de går omkring med klänningar (6:48). Dock måste vi tydliggöra att det inte finns någon forskningsbaserad koppling på att pojkar som överskrider traditionella könsnormer automatiskt blir homosexuella enligt Nordberg (2005:129). Utifrån feministisk poststrukturalism och queerteoretiskt perspektiv är det möjligt att papporna ser sina söner som avvikande i deras heteronormativa vardag. Det går att tänka sig att den heterosexuella matrisen hamnar i obalans för papporna när sönerna bär kvinnligt kodade kläder. Att bevisa rätt sorts kopplingar mellan kön, genus och begär är grundläggande för att kliva in som godkänd i den heteronormativa världen enligt Ambjörnsson (2006:13). Vi förstår det som att när pojken bär kvinnligt kodade kläder uppfattar papporna att deras söner har fel sorts begär, nämligen det homosexuella. Att ses som manlig homosexuell, enligt Ambjörnsson (2005:198-201), kopplas samman med negativitet och männen upplevs som misslyckade. Som vi nämnt hävdar Judith Butler bestämt att den heterosexuella genusordningen har som sin främsta uppgift att utesluta homosexualitet (Rosenberg 2002:88).

En pedagog menar att det är helt okej för föräldrar att pojkar överträder de traditionella könsnormerna så länge deras egen son inte gör det (1:135). En annan pedagog beskriver en händelse där hennes systerson har valt att ha klänning på sig och positionera som häxa (3:50). Med en koppling till det feministiskt poststrukturalistiska perspektivet kan det tänkas att föräldrarna når halvvägs i sitt synsätt men motsätter sig perspektivet när det kommer till sina egna barn. Som vi tidigare tolkat Hellman (2010:51) verkar förskolan vara en friare arena för pojkar att överskrida könsnormer. Vi menar att föräldrarna godkänner förskolan som plats för att bryta könsnormer så länge det är andras pojkar som gör det. Det kan ses som att föräldrarna på detta sätt förhindrar sina pojkar att överträda traditionella könsnormer. Pedagogen försvarar sin systerson genom att poängtera att han inte är en flickpojke. Det kan förstås som att häxa är mer könsambivalent än till exempel prinsessa. Att vara häxa kan ses som ett sätt att utforska sådana kvaliteter som vanligtvis inte får finnas med i en normerande femininitet, till exempel kraft, aggressivitet och elakhet. Det här kan ses som en föränderlig position där pojken positionerar sig som kvinnlig gestalt men med egenskaper som kan anses manliga. Här kan vi förstå det som att i detta sammanhang sker en kombination av femininitet och maskulinitet och hur det därmed nödvändigtvis inte kan ses som svart eller vitt. Utifrån ett feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv är det just detta som teorin vill uppmärksamma.

Diskussion

Vi inleder vår diskussion med att kortfattat sammanställa hur vårt syfte och våra frågeställningar har besvarats. Uppsatsens syfte är att undersöka hur pedagoger tänker kring och upplever pojkar som överträder traditionella könsnormer samt vad de har för erfarenheter av de hinder och möjligheter som möter könsöverskridande pojkar.

Vi har upplevt att pedagoger är positiva till att uppmuntra pojkar som överträder traditionella könsnormer men att de samtidigt ser svårigheter för dessa pojkar att göra det. Pedagogerna framhöll att det är viktigt att lämna sina personliga värderingar utanför förskolan. Pedagogerna har beskrivit pojkar som överskrider könsnormer som intresserade av typiskt kvinnligt kodade attributer, till exempel klänningar men också i form av uttryck som att dansa, spegla sig och att vara mån om sitt utseende. Det fanns också en övertygan om att det är tillåtet att vara könsöverskridande fram till en viss ålder och att barn i förskolan tidigt är medvetna om vad som räknas som pojksamt och flickigt. Svårigheter för pojkar som överträder traditionella könsnormer kan vara mobbning, homofobi och osynliggörande. Faktorer som kunde påverka och upprätthålla könsdiskurser enligt pedagogerna var en yttre påverkan som samhället. Alla intervjuade pedagoger nämnde föräldrarna som del av upprätthållandet av rådande könsdiskurser vilket kunde vara svårt att påverka för förskolan. Pedagogerna menar att det oftast är papporna som reagerar över att deras söner vill överskrida könsnormer. Det uttrycks att papporna har en oro över att deras söner ska bli homosexuella om de till exempel har de kvinnligt kodade utklädningskläderna varje gång de hämtar på förskolan. Det fanns också en kommentar om att så länge det inte handlade om ens egna barn ska pojkar vara tillåtna att överskrida könsnormer.

Resultatdiskussion

I våra intervjuer med pedagogerna går det att hitta liknelser som kan kopplas till Dolk (2013:21) som beskriver att normbrytande barn kan möta större motstånd i vardagen, vilket vi kopplar till förskolans verksamhet. Som vi tidigare påvisat i resultatet kan könsöverskridande pojkar råka ut för negativa kommentarer eller mobbning. En pedagog säger att ett könsöverskridande beteende kan leda till att pojkar får vara uppmärksamma på att kanske råka ut för fysiskt våld längre fram i livet. Vi har uppfattat att pedagogerna menar att förskolans yngre pojkar får större förståelse och acceptans att pröva kvinnligt kodade attributer och på detta sätt positionera sig normöverskridande. Vi kan ana liknelser utifrån Hellmans (2010:117) tidigare forskning där yngre pojkar har större tillåtelse och förståelse att överskrida könsnormer. Den komplexitet som finns är pedagogers kompetens, utbildning och intresse som kan präglade en verksamhets arbete med pojkars möjligheter att överträda traditionella könsnormer. Det som också kan påverka är pedagogers ryggsäckar ifall de får följa med in på förskolan. Vi anser att dessa ryggsäckar med personliga värderingar omedvetet smyger med in i pedagogers arbete. Beroende på ryggsäckens innehåll är det svårt att se vilka följder det kan leda till.

Går det att se några problematiska följder? Det kan ses som problematiskt om pedagoger motsätter sig styrdokumentet som hävdar att pedagoger ska ta avstånd från det som strider emot läroplanens värden. Är förskolan en fri plats för pojkar som vill överträda traditionella könsnormer? Med tanke på människors olika värderingar kan det tänkas att verksamheten präglas av olika sätt att tänka kring kön och genus. När pedagoger har talat om förskolan som en fri arena uttrycker de att attiraljer och egenskaper är sådant som synliggjorts när pojkar positionerat sig kvinnligt kodat. Vi har upplevt att det ofta är attiraljer som nämns i första hand när vi talat om könsöverskridande göranden hos pojkar. Vi kan se det som att identiteten hos pojkarna osynliggörs, beroende på kontext, då fokus hamnar på attiraljer framför egenskaper. Det går dock att förstå det som ett växelspel, i och med att det kan ses som ett läckande, med tanke på att identiteten har möjlighet att hamna i fokus i efterhand. Det går kanske inte att påstå att förskolan är en fri arena för pojkar att överträda då vi anser att det aldrig går att tömma sin ryggsäck från olika värderingar. Däremot kan vi uttyda en vilja bland pedagogerna att se förskolan som en friare arena för könsöverskridande pojkar. Frågan vi ställer oss är om de egna värderingarna synliggörs ju mindre kompetens pedagogen har? Dock är denna fråga svår att besvara med någon sanningstillförlitlighet i vår studie.

Det har sagts i vår studie att pojkarna leker med Star Wars bara för att det är roligt. Vi kan se det som att detta är ett upprätthållande av den manliga normen. Det är möjligt att pedagogen inte förstår sammanhanget mellan traditionellt manligt upprätthållande och bara ha roligt. Vår personliga uppfattning är att ”men de tycker det är så kul” är en vanlig kommentar från pedagoger kring pojkars upprätthållande av traditionella könsnormer. Kan det vara så att pedagoger anser det svårare att erbjuda pojkar könsöverskridande val? Med svårare menar vi att pedagoger kanske saknar verktyg, intresse och kompetens. Ett alternativ till att erbjuda ytterligare en lekform kring exempelvis Star Wars inspireras vi av Nordbergs (2005:122-123) exempel där Star Wars får ta plats i förskolans hemmiljö. Det går att se det som att den mediala påverkan till barnen är svår att rå på. Genom att införliva det barnen är intresserade av, till exempel könsstereotypa leksaker och lekar, är det möjligt att sammanfoga dessa till nya sätt att leka över könsnormsgränser.

Vi förstår det som, och även pedagogerna, att generationsskillnader kan skapa en viss problematik då förskolläraryt utbildningen under flera årtionden visat på en betydande skillnad (Lärarnas historia, 2010). Enligt pedagogerna finns en differens mellan en pedagog som tog sin examen på 1970-talet och en nyutexaminerad förskollärares utbildning när verksamheter diskuterar normkritiska värderingar. Det ställer krav på medvetenhet och kompetens hos pedagoger som arbetar normkritiskt då vardera pedagogs genuskunskaper ser olika ut. Vi kan se det som att det främst är ojämnheten i denna kunskap som skapar bristande förutsättningar för pojkar som överskrider traditionella könsnormer i förskolan.

Det finns en oro hos pappor, enligt pedagogerna, över att det ska vara någon form av startpunkt för eventuell homosexualitet när deras söner överskrider traditionella könsnormer i förskolan. Är det möjligt att dra det så långt som att det handlar om homofobiska motiv? Det är något som är svårt att svara på. Det är individuellt vad ens åsikt är om homosexualitet men vi menar att det kan finnas

föreställningar om att ens son ska bli en riktig karl. Med det menar vi en förhoppning om att pojken ska anta traditionellt manliga egenskaper kring kön, genus och begär. Papporna kanske ser sitt eget kön, genus och begär så starkt i sin son att det blir en svårighet att ta in ett könsöverskridande beteende. Det kan också handla om att det finns en medvetenhet i dagens samhälle kring homosexualitet, vilket kan orsaka rädsla för att ens barn ska vara oskyddat i världen. Trots ny lagstiftning och kunskap kring homosexualitet visar det sig att fördomar och myter inte når fram till alla. Det tar tid för folk att förstå att fördomar och myter varit felaktiga (Innala 2011:124-125). Även om Sverige är ett liberalt land kring hbtq-frågor blir vi översköljda från dagsmedia rörande till exempel hbtq-situationen i Ryssland (QX, 2013), där en lag om förbud mot propaganda om icke-traditionella sexuella relationer röstats igenom. Ambjörnssons (2005:198-201) forskning visar på en starkt rådande heteronormativitet som styr medan ett queerteoretiskt perspektiv inte vill sätta någon värdering vid en viss sexualitet.

Pedagogerna vi intervjuat nämner endast papporna när det kommer till pojkar som positionerar sig med kvinnlig kodade attribut i förskolan. Om vi ser till en traditionell familjebild, som består av mamma och pappa, kan vi fråga oss vad mamman har för åsikt kring pojkar som överträder? Detta nämns inte av våra pedagoger. Räknar de tystnad som medgivande, alltså att mammorna supportar sina söner som vill positionera sig kvinnligt kodat, eller finns det någon annan åsikt som vi inte når fram till i vår studie?

Slutsatser

Vi anser att vår studie har hjälpt till att synliggöra pedagogers upplevelser av pojkar som överträder de traditionella manliga könsnormerna. Vi uppfattar också en vilja hos pedagoger att skapa möjligheter till överskridande positionering för dessa pojkar. För är det inte så att vi ska se pojkar som positionerar sig som överträdare av traditionellt manliga könsnormer som föränderliga subjekt till att positivt förstärka feministisk poststrukturalistiskt och queerteoretiskt perspektiv? Att som pojke i förskolan ha det som en självklarhet och rättighet att få positionera sig, som man själv önskar, är en pedagogs uppgift att förstärka. Det kanske är en svårighet i och med det finns en påtalad påverkan från hemmet som motverkande faktor. Hur kan förskolans pedagoger stödja föräldrar i medvetenheten att deras pojkar ska få möjlighet att överträda könsnormer fritt både i hem och förskola?

Vi vill förtydliga att medvetenhet och kompetens kring genusfrågor är bidragande faktor för att skapa möjligheter för pedagogerna. Med möjligheter menar vi verktyg och kunskap för att stötta pojkar som vill överträda traditionella könsnormer i förskolan. Genom feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv synliggörs att individer är föränderliga och att det kan ses som ett växelspel mellan maskulinitet och femininitet. Det går att se det som att pedagoger bör ha en medvetenhet och kompetens kring detta för att synliggöra pojkar som överskrider traditionella könsnormer. Det komplexa är vad synliggörande innebär. I en perfekt värld skulle det inte behöva

tillskrivas ett synliggörande om en pojke till exempel lekte med en docka. Är det inte det synliga, iögonfallande och uppmärksamhetspockande man vill komma bort från?

Vi nämner i vår inledning att begreppet pojkflicka existerar i Svenska Akademiens ordlista (2011) medan begreppet flickpojke inte gör det. Vi avslutade våra intervjuer med att fråga pedagogerna om deras åsikt kring detta. Samtliga pedagoger var överens kring att om det ena finns borde det andra också göra det. Dock uttryckte en pedagog att i den bästa av världar skulle inte sådana här kategorier existera i och med att kategorisering är fängslande.

Vidare forskning

Våra tankar kring vidare forskning skulle vara att följa Davies (2003), Hellmans (2010) och Nordbergs (2005) fotspår. Med det menar vi att intervjua och observera barn. På vilket vis får pojkar som överträder traditionella könsnormer möjligheter och vilka hinder kan möta könsöverskridande pojkar i deras egen vardag och hur skulle barn själva diskutera vilka arenor som är godkända att kliva över för pojkar i förskolan? Det intressanta med ett sådant perspektiv är att få fatt i barnens upplevelse kring könsnormer. Problematiken med en sådan studie är tillförlitligheten kring sanningen. Med detta menar vi att barns tankar är föränderliga och därmed blir det svårt att hävda att detta är verkligheten.

Ett annat fokus är att välja att tala med barn som har samkönade föräldrar. Även här finns dock problematik kring tillförlitlighet rörande sanningen. Genom att ständigt befinna sig i det som överskrider heteronormativa förväntningar finns kanske olika upplevelser och erfarenheter att få ta del av i en studie. I en sådan fortsatt forskning känns också föräldrarnas perspektiv nyttigt att få skriva fram. Får pojkar som överträder traditionella könsnormer andra möjligheter genom att leva i en normöverskridande familj?

Referenslista

- Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2008) *Tolkning och reflektion - vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Ambjörnsson, Fanny (2005) *Johannas förändring: Genusskapande och heteronormativitet bland gymnasietjejer*. I Kulick, Don (red.) *Queersverige*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Ambjörnsson, Fanny (2006) *Vad är queer?* Stockholm: Natur & Kultur.
- Ambjörnsson, Fanny (2011) *Rosa den farliga färgen*. Stockholm: Ordfront. E-bok.
- Borgström, Eva (2011) *Förord: Den moderna homofobin*. I Borgström, Eva (red.) *Den moderna homofobin*. Göteborg: Charlie by Kabusa. E-bok.
- Dalen, Monica (2007) *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Dagens Nyheter (26 februari 2009). *Flickpojken på väg ut ur garderoben*. Tillgänglig: <<http://www.dn.se/livsstil/kronikor/flickpojken-pa-vag-ut-ur-garderoben/>>. [2013-12-12].
- Dolk, Klara (2013) *Bångstyriga barn. Makt, normer och delaktighet i förskolan*. Stockholm: Ordfront.
- Davies, Bronwyn (2003) *Hur flickor och pojkar gör kön*. Stockholm: Liber.
- Eidevald, Christian (2011) "Anna bråkar!" - Att göra jämställdhet i förskolan. Stockholm: Liber.
- Eidevald, Christian (2011). *Män i förskolan - eller människor?* [Elektronisk]. *Förskoleforum*. Tillgänglig: <http://www.forskoleforum.se/data/files/pdf/man_i_forskolan_02.pdf>. [2013-12-12].
- Havung, Margareta (2005) *Möjligen är det så att man är lite exklusiv. Mannen i kvinnornas förskola*. I Nordberg, Marie (red.) *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Hellman, Anette (2005) *Förskolebarns konstruktion av maskuliniteter*. I Nordberg, Marie (red.) *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Hellman, Anette (2010) *Kan Batman vara rosa? Förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Diss., Göteborgs Universitet.
- Innala, Sune (2011) *Homofobins struktur och konsekvenser*. I Borgström, Eva (red.) *Den moderna homofobin*. Göteborg: Charlie by Kabusa. E-bok.
- Jónasdóttir G., Anna (2003) *Kärlekskraft, makt och politiska intressen - en teori om patriarkatet i nutida västerländska samhällen*. Göteborg: Daidalos.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lenz Taguchi, Hillevi (2004) *In på bara benet – en introduktion till feministisk poststrukturalism*. Stockholm: HLS.
- Lenz Taguchi, Hillevi, Bodén, Linnea & Orhlander, Kajsa (2011) *En inledning – om vågrörelserna i den här boken och i ett jämställdhetsarbete*. I Lenz Taguchi, Hillevi, Bodén, Linnea & Orhlander, Kajsa (red.) *En rosa pedagogik – jämställdhetspedagogiska utmaningar*. Stockholm: Liber.
- Lärarnas historia (2010). *Förskolans lärare – från nu till då*. Tillgänglig: <http://www.lararnashistoria.se/theme/forskolans_larare_tidslinje>. [2013-12-18].
- Månsson, Annika (2011). *Becoming a preschool child: subjectification in toddlers during their introduction to preschool, from a gender perspective*. *International Journal of Early Childhood*, 43(1), 7-22.

- Nordberg, Marie (2005) Det hotande och lockande feminina – om pojkar, femininitet och genuspedagogik. I Nordberg, Marie (red.) Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola. Stockholm: Liber.
- QX (11 juni 2013). Ryska parlamentet röstade igenom antihomolag. Tillgänglig: <<http://www.qx.se/samhalle/23842/ryska-parlamentet-rostade-igenom-antihomolag>>. [2013-12-12].
- RFSL (2014). Begreppslista. Tillgänglig: <<http://www.rfsl.se/?p=410>>. [2014-01-16].
- Rosenberg, Tiina (2002) Queerfeministisk agenda. Stockholm: Atlas.
- Skolverket (2010) Läroplan för förskolan Lpfö 98. Reviderad 2010. Stockholm: Skolverket.
- Svenska Akademiens ordlista (2011) Sökord: pojkflicka. Tillgänglig: <http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista/saol_pa_natet/ordlista>. [2013-12-19].
- Utbildningsradion (2006). Skolfront: Genus. Tillgänglig: <<http://www.ur.se/Produkter/136319-Skolfront-Genus>>. [2013-12-12].
- Vetenskapsrådet (2011) God forskningssed. Bromma: CM-Gruppen AB.

BILAGA 1

Vårt, Stina Fihns och Tomas Henrikssons, självständiga arbete syftar till att ta reda på hur en verksamhet synliggör möjligheter för pojkar att överskrida könsnormer.

Vi avser att använda informationen till vårt självständiga arbete i enlighet med Vetenskapliga Rådets anvisningar om god forskningssed och etiska principer. Vi tillämpar sekretess, tystnadsplikt, anonymitet samt konfidentialitet för deltagaren.

Jag godkänner att mina svar vid intervjun får användas i studien.

datum och plats

underskrift

namnförtydligande

BILAGA 2

Transkriberingsschema

[]

Endast radnummer

Kursiv text
intervjupersonen t.ex. skratt,

PAUS

...

Undersökarna som talar

Intervjupersonen som talar

Innebär någon form av uttryck från
mindre paus.

Längre paus hos intervjupersonen

Talet avbryts av någon annans uttal

BILAGA 3

Intervjuguide

Öppna med:

Vad anser deltagarna/verksamheten om de traditionella könsmönstren som läroplanen säger att verksamheten ska motverka?

Hur tolkar verksamheten detta?

Leda in det på:

”Pojkflickan” (beroende på vad de nämner i öppningsdelen)

”Lyfta fram det normala för att problematisera det onormala”

→ VISA FILMEN OM KASPER.

10.35-12.45 → inledningen

Övergå till vårt ”problem”:

- Först vill vi reda ut vad är en flickig pojke/pojke som överskrider är enligt deltagarna? exempelvis kläder, attiraljer, leksaker, egenskaper osv.

- Har deltagarna märkt av ett tydligt exempel på en pojke som överskrider under deras yrkesår?

- Vilken uppfattning har deltagarna om pojkar som överskrider?

- Anser deltagarna att överskridande pojkar tar en naturlig plats i verksamhetens vardag?

- Kan deltagarna ge konkreta exempel på hur överskridande pojkar får ta en naturlig plats i verksamhetens vardag?

- Uppmuntrar deltagarna ”flickpojken” kontra ”pojkflickan” i verksamhetens vardag?

- Kan deltagarna ge konkreta exempel hur de väljer att uppmuntra överskridande pojkar i verksamheten?

- På vilket sätt arbetar deltagarna för att bryta mot rådande könsdiskurser?

- På vilket vis upprätthålls könsmakten enligt deltagarna?

Övriga tankar:

Har ni märkt av motstånd på något sätt exempel i barngrupp, föräldrar, pedagoger?

Stockholms universitet/Stockholm University
SE-106 91 Stockholm
Telefon/Phone: 08 – 16 20 00
www.su.se

